

Адебиётлар

1. Rojnev Ya.A. Metodika trudovogo obucheniya s praktikumom. -M.: «Prosvesheniye», 1988. -P. 240.
2. Linda A.S. Metodika trudovogo obucheniya. - M.: 1999. -P. 250.
3. Kruglikov G.I. Metodika prepodovaniya texnologiya s praktikoy: uchebnik. -M.: «Akademiya», 2004. -P. 200.
4. Texnologiya. Trudovoe obuchenie. - M.: «Prosvesheniye», 2002. -P. 240.
5. Ibragimova N.Yu. Texnologiya pānin oqitw metodikasi. // QRXBXTQAAO ARM. -N.: 2018. 368-b.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada texnologiya darslarida sinfdan tashqari ishlarni tashkillashtirish va o'tkazish usullari haqida so'z etiladi. Shuningdek, sinfdan tashqari ishlarning olib borish tartiblari, turlari, mazmuni amal qilish shart bo'lgan qat'iy talablar, oquvchilarning psixo-fiziologik holati, birgalikda ishlashishi, o'zaro hurmat hislarini rivojlantirishda sinfdan tashqari ishlarning ahamiyati, oquvchilarning ijodkorlik va kreativ fikrlarini rivojlantirish masalalari haqida so'z etiladi.

РЕЗИОМЕ

В статье речь пойдёт о методах организации и проведения внеурочной работы на уроках технологии. Также речь идёт о строгих требованиях к порядку, видам, содержанию проведения внеурочной работы, психо-физиологическому состоянию учащихся, совместной работе, о значении внеурочной работы в развитии чувства взаимоуважения, развитии творческого и креативного мышления учащихся.

SUMMARY

In this article, we will talk about the methods of organizing and conducting extracurricular activities in the lessons of Technology. In the development of extracurricular activities, the importance of extracurricular activities in the development of activities, creative and creative thinking of students, including the types of procedures for carrying out extracurricular activities, the strict conditions in which they are obliged to comply, the psycho-physiologic conditions of students, the sense of respect for themselves, the ability to evaluate themselves.

BILIMLENDIRIWE ALDÍNGÍ PEDAGOGIKALÍQ TÁJIRIYBELER, MASHQALALAR, SHESHIMLER

B.Turimbetov – ũlken oqitwshu

Qaraqalpaqstan Respublikası xalq bilimlendiriw xızmetkerlerin qayta tayarlaw hám olardıń qanıgeligin arttırıw aymaqlıq orayı

Tayanch so'zlar: tajiriya, metod, usul, "Klaster", "Uzum bandi g'olasi", "Moychechak guli", "Kungaboqar", "Romashka savollari" strategiyasi – Blum "Romashka"si.

Ключевые слова: опыт, метод, прием, "Кластер", "Гроздь винограда", "Ромашка", "Подсолнух", стратегия "Ромашка" - "Ромашка" Блума.

Key words: experience, method, technique, "Cluster", "Bunch of grapes", «Chamomile», «Sun flowers», strategy "Chamomile" – "Chamomile" Bloom.

Kirisiw. Búgingi dáwirde hárbir muǵallimdi tómendegi sıyaqlı sorawlar oylandırıwı tábiyiy:

-sabaqtı qalay qızıqlı hám janlı qılıw múmkin?

-balalardı ózınıń páníne qalay tartıwı múmkin?

-sabaq barısında hárbir oqıwshı ushın jetiskenlik jaǵdayların qalay jaratıw múmkin?

Pedagogikalıq tájiriya beler tálim-tárbiyada jıllar dawamında toplanıp barılatuǵın, úziksiz dawam etip baratuǵın process esaplanadı.

XVII ásirde Ya.A.Komenskiy tárepinen tiykar salınǵan klass-sabaq sisteması engizilgenen keyin tek jeke oqıwshı menen emes, al, pútkil klass penen teńdey qarım-qatnas qılıw, hár bir balanıń imkaniyatların esapqa alıw, olardı tálim-tárbiya procesine qızıqtırıw, intellektin rawajlandırıw, kognitiv bilimlerin arttırıw, kreativ hám sinli pikirlew kónlikpelerin qalıptestiriw sıyaqlı bir qansha máseleler pedagog-alımlar tárepinen jıllar dawamında úyrenilip kelindi.

Búgingi bilimlendiriwdiń tiykarǵı maqsetlerinen bolǵan oqıwshınıń kognitiv bilimlerin arttırıw, kreativ pikirlewge baǵdarlaw, hár qanday shárayatta óz poziciyasına iye bolıw ushın sinli pikirlew, mashqalalardı anıqlaw hám sheshimin tabıwǵa úyretiw, usılar arqalı olardıń ómirde óz jolın durıs tańlawına jóneltiw jumıslarında bir qansha tájiriya beler dúnya kóleminde alıp barıldı.

Hár qanday pedagogikalıq tájiriya nátiyjesinde oqıwshı qanday da metodı, usılı yaqi texnologiyası jaratılıp keń pedagogikalıq jámáátshilikke usınıs etiledi. Búgingi kúni oqıwshılarımızda oqıwshı zamanagóy metodların qollanıwda biraz tájiriya belerdiń jetispeshiligi sezilmekte. Sebebi, oqıw-tárbiya procesine pedagogikalıq texnologiyanı engiziw ushın aldın, oqıwshı pedagogikalıq texnologiyalar haqqında bildirilgen pikirlerdi, pedagogikalıq texnologiya táriplerin, formaların, maqsetin, áhmiyetin biliwı hám engiziw mexanizmlerinen xabarlı bolıw kerekligi haqqındaǵı pikirlerge qosılıw ornlı.

Biz bul maqalamızda eń jiýi qollanıw júrgen, ápiwayı dep túsinetuǵın, lekin bazı túsinebeshilikler tiykarında qollanıw júrgen "Klaster", "Romashka" metodı hám usıllarınan bilim beriw procesinde qalay qollanıw kerekligi haqqında bir qatar usınıslardı beremiz.

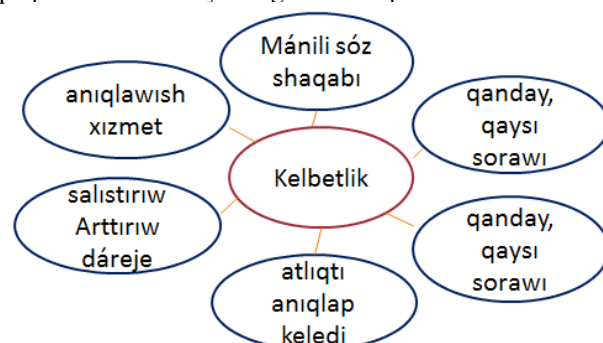
Адебиётлар анализ. «Klaster» haqqında bir qansha ádebiyatlar da maǵlıwmatlar berilgen. Klasterdi bazı maǵlıwmatlarda metod [1:28], [3:98], bazı maǵlıwmatlarda usıl, jol [2:82] (priyom) yaqi texnika dep júritedi. Qaraqalpaq tilinde "priyom"nıń da, texnikanıń da qaraqalpaq tilindegi awdarması "usıl" sózi bolǵanlıǵı sebepli maqalamızda da usıl dep júritemiz. Bir qatar ádebiyatlar da bul usılǵa tómendegidey tárip berilgen:

➤ Klaster usılı pedagogikalıq didaktikalıq strategiyanıń belgili túri bolıp, ol oqıwshılardı iqtıyariy mashqala (tema)lar boyınsha erkin, ashıq oylawı hám jeke pikirlerin biymálel bayan etiw ushın shárayat jaratıwǵa járdem beredi.

➤ Bul usıl anıq obyektke baǵdarlanbaǵan pikirlew kórinisi bolıp esaplanadı.

➤ Onnan paydalanıw insan miy xızmetiniń islew principleri menen baylanıslı rawishte ámelge asadı.

➤ Usıl belgili bir temanıń oqıwshılar tárepinen tereń hám puxta ózlestirgenge shekem pikirlew qábiletiniń bir qalıpte bolıwın támiynlewge xızmet qıladı.

Klasterdi dúziw qaǵıydalarında tómendegi kórsetpeler berilgen:

1. Aqlınız (oyınız)ǵa kelgen barlıq nárseni jazıń. Ideya sıpatın dodalamań: olardı ápiwayı túrde jazıń.
2. Orfografiya hám basqa faktorlarǵa itibar bermeń.
3. Ajratılǵan waqtı tamamlanǵan jazıwdı toqtatpań. Egerde aqlınızǵa ideya keliw toqtasa, onda jańa ideyalar payda bolaman degen she qaǵazǵa súwret salıń.

4. Kóbirek baylanıstıń bolıwına háreket qılıń. Ideyalar sanı, olardıń aǵımı hám olar arasındaǵı ózara baylanıslılıqtı shegaralamań.

Ózbek tilindegi ádebiyatlarda «Romashka» metodına uqsas «Ayǵabaǵar» metodı boyınsha da maǵlıwmatlar berilgen [3:109].

Nátiyjeler. Ádette, biziń kópshilik oqıwshılarımızda muǵallimniń sorawları hám tapsırmalarına durıs juwap beriw kerek, bolmasa, qáte esaplanıp, bahamızǵa kerı tásir etedi degen oyda juwapların sanasında tolıq “pisirip” almaǵansha pikirlerin aytıwǵa ekilenedi. Klaster dúziw arqalı oqıwshıdaǵı bunday “qáweterlerdi” saplastırıw múmkin boladı.

Biziń mekteplerimizdegi ámeliyatta klasterdi túrli kóriniste qollanıw jaǵdayları ushıraspaqta. Mısalı, “Kelbetlik” temasına klaster jaratıwdı tómendegidey kóriniste alıp baradı:

Tayanış sóz: **Kelbetlik.**

Pikirler: mánili sóz shaqabı, qanday?, qaysı? sorawlarına juwap beredi, salıstırıw, arttırıw dárejelerine iye t.b.

Yaki, zattıń túr-túsin bildiredi, kórinisin bildiredi, dám-mazanı t.b. bildiredi degen pikirler átirapında klaster dúzedi.

Álbette biz bunı biykarlay almaymız. Lekin, bunday etip klaster dúziw ushın kelbetlik boyınsha barlıq temalardı ótip bolgan bolıwımız kerek.

Klasterdi qaysı waqıtta paydalanǵan maqsetke muwapıq?

Biziń oyımızsha, klasterdi tema ústinde islew waqtında, ásirese, temaǵa (máselege) kirisiw waqtında nátiyjeli paydalanıw maqsetke muwapıq.

Klaster — maǵlıwmatlardı grafikalıq kóriniste sáwlelendiriwshı usıl bolıp,

ádettegi jumıslarǵa qaraǵanda kóbirek maǵlıwmatlardı qamtıydı. Onı qálegen sabaq forması hám basqıshında qollaw múmkin:

Qálegen sabaq formasında: jeke, toparlı, jámaátlik;

qálegen tema ústinde islew waqtında;

sabaqtıń úsh basqıshında: jańa tema ústinde islesiw, bekkemlew, qaytalaw hám qadaǵalaw.

Mısalı,

Tayanış sóz: **Zat.** Sebebi, kelbetlik ZATtıń túrli belgisin bildiredi.

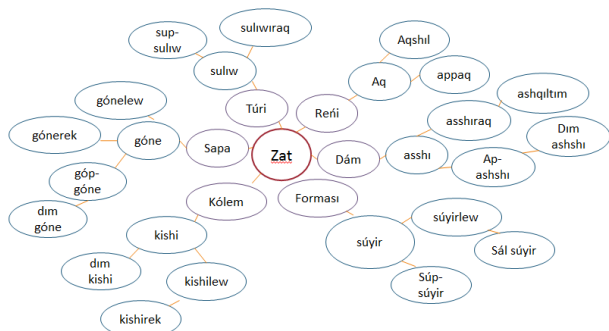
Pikirler ushın: Zattıń ápiwayı belgileri (muǵallım soraw berip barsa da boladı) aq — aqshıl — appaq (zattıń reńi)

Qızıl — qızılraq, qızǵısh, qıp-qızıl (zattıń reńi).

Domalaq — domalaqlaw- dop-domalaq (zattıń kórinisi, fforması).

Aqıllı — aqıllıraq — ap-aqıllı (predmettiń qásiyeti)

Mazalı — mazalıraq, map-mazalı (zattıń dámi)

Usı taqılette klaster dúzilip barılsa, oqıwshılarda keńirek, kóbirek pikirler aytıwǵa iytirmeleydi, oylanıp otırıwǵa májbúrlenmeydi (yaǵnıy, oyında “pisirip” otırmaydı) hám turmıslıq tájiriybelerinen kelip shıqqan halda pikirge qosılıp otıradı. Bul bolsa, oqıwshılarda pikirdi ilgeriletiw qábiletin rawajlandırıw baradı. Degen menen, oqıwshılardı bir qıylı qalıpte pikirlewge de salıp qoyıw

maqsetke muwapıq emes. Oqıwshı usı oqıw tapsırmasın qalay orınlawına imkaniyat jaratıw kerek. Buniń ushın muǵallimnen tapsırmalı anıq hám túsinikli etip beriw talap etiledi.

Klasterden aqıllı hújim shólkemlestiriwde de keń qollanılsa boladı.

Biziń oqıwshılarımız tájiriybesinde, ayırım metodikalıq qollanılarda Klaster usılı “Júzim solqımı”, “Nur shashıw” [4:31] shınıǵıwı kórinisinde da paydalanılıp kelinbekte.

“Romashka” metodı arqalı oqıwshılardıń tema kólemindegi bilimlerin anıqlaw, olardı jetilistiriw maqset etiledi. Bul metod ayırım ádebiyatlarda “Ayǵabaǵar” metodı kórinisinde de usınıs etilgen. Ámeliyatta ayırım muǵallımlar “Klaster”di “Romashka” menen shatastırıp júrgen jaǵdaylar ushırasadı. Olardıń ayırmashılıǵın ápiway ǵana bilip alsaq boladı.

Klaster oqıwshılardı pikirdi alǵa súriwde, toqtap qalmawdı, imkan barınsha kóp pikir hám ideya jazıwı talap etse, Romashka topar aǵzalarınan tapsırmaǵa anıq, maqsetke muwapıq juwaplardı beriwde talap etedi. Sebebi, toparlar Romashka gúli japıraqlarında berilgen tapsırmalı tolıq orınlay almasa yaki juwap bere almasa, olardı gúl japıraqları ashılmaıdı. Sonıń ushın topar aǵzaların óz toparınıń gúliniń tolıq ashılıwın támiynlew ushın tapsırmalı birgelikte islewine shaqıradı.

Romashkanı qollanıw tártibi:

Romashka gúli japıraqları óz aldına qıyıp alınadı;

hár bir japıraqqa soraw yaki tapsırma jazıladı;

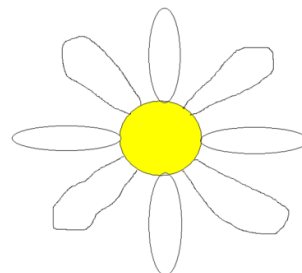
toparlarǵa tapsırmalarǵa juwap beriw usınıs etiledi;

oqıwshılar toparlarda birgelikte tapsırmalarǵa juwap jazadı;

taxtada toparlardıń romashkaları jıynaladı hám gúl qálpine alıp kelinedi, bunda muǵallimniń basshılıǵında topar sárdarları juwaplardı oqıydı, eger juwaplar durıs berilgen bolsa gúl japıraǵı romashka yadrosı dógeretine jıynalıp barıladı.

Mısalı, joqarıdaǵı “Kelbetlik” temasına Romashkanı qollaytuǵın bolsaq tómendegi úlgide tapsırmalar bersek boladı:

Sorawlar jeńilden quramalıǵa qaray baǵdarlanıp barılǵan maqul.

Tayanış túsinik: Menshikli atlıq

En tirajı kóp gazeta?

Belgili brendge iye avto markası?

En úlken kól atın alǵan teńiz?

En uzın dárya?

Kólemi úlken mámleket?

En shiyrin qawın sortı?

5-klaster úyrengen erteginiz?

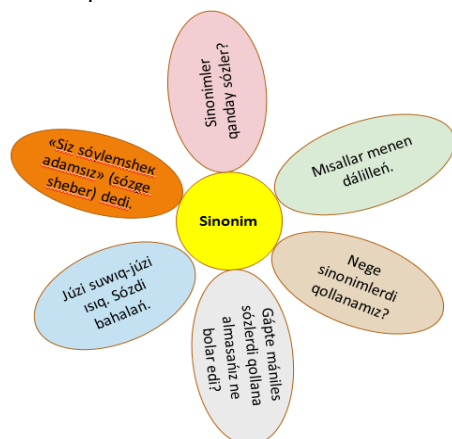
Biziń muǵallımlarımız Romashka metodın “Kimniń gúli ashıldı?”, “Kimniń quyashı ashıldı?” sıyaqlı shınıǵıwlar tiykarında paydalanıp kelmekte. Bul shınıǵıwlardı paydalanıwda azı-kem kemshilikler sezilmekte. Bular neden ibarat?

Birinsiden, toparlar sanı az, topar aǵzaları kóp. Klass oqıwshıları tiykarınan úlken 2 ya 3 toparǵa bólinedi;

Ekinshiden, tapsırmalar toparlarǵa berilse de, juwaptı jeke oqıwshılar bermekte. Yaǵnıy, muǵallım tapsırma boyınsha sorawlardı ózinde alıp turadı hám oqıwshılardı birimlep taxtaǵa juwap beriw ushın shaqıradı. Bunday jaǵdayda topar aǵzalarında oylassıw imkaniyatı sheklengen

boladı. Bul bolsa, sabaqta interaktivliktiń bolmawına tásir etedi;

Ushinshiden, juwaplardı (gúl japıraqları) taxtaǵa iliwde hár bir oqıwshı birimlep shıǵarıladı. Bul waqıtın kóbirek sarıplanıwına alıp kelmekte.

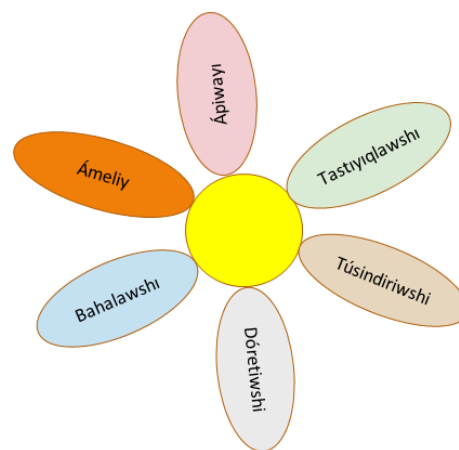
“Romashka sorawları” strategiyası – Blum “Romashka”sı.

Soraw beriw uqıplılıǵı – oylaw uqıplılıǵı

Blum “Romashka”sı bilim alıwshıda sinlı pikirlewdi rawajlandırıwǵa xızmet etedi.

Blum “Romashka”sında tiykarınan 6 tiptegi sorawlar qolanıladı:

- Ápiwayı (bilimdi anıqlawshı)
 - Tastıyqlawshı (durıs túsindik pe?)
 - Túsindiriwshı (ne ushın, sebebin izlewshı baylanıs)
 - Dóretiwshı (ne bolar edi, prognoz, shamalaw, boljaw)
 - Bahalawshı (jaqsı-jamandı anıqlaw kriteriyası)
 - Ámeliy (qay jerde paydalanıladı, ne qılar ediñ?)
- Mısalı:

Sinonimler qanday sózler?

Mısallar menen dálilleri.

Nege sinonimlerdi qollanamız?

Gápte mániles sózlerdi qollana almasañız ne bolar edi?

Júzi suwıq-júzi ısıq. Sózdi bahalañ.

«Siz sóylemshek adamsız» (sózge sheber) dedi. Qay jerde paydalanıladı, ne qılar ediñ?

Juwmaq. Juwmaqap aytqanda, hár qanday oqıtıw texnologiyaları menen metodlarınń ózine tán maqsetleri, bilim alıwshınıń qanday da kónlikpe hám uqıplılıqların qalıplestiriwge baǵdarlanǵanlıǵın esapqa alıp, olardan orınlı paydalanıw maqsetke muwapıq.

«Klastır» tiykarınan pikirlewdi rawajlandırıwda, ideyalar toplawda, aqılıy hújim shólkemlestiriwde, maǵlıwmatlardı grafikli kóriniste beriwde qollansa, «Romashka» oylaw uqıplılıǵın rawajlandırıwda, anıq pikir bildiriwde, sinlı pikirlewdi artırıwda qollanıw óz nátiyjesin kórsetedi.

Ádebiyatlar

1. Ahmedova H. Interfaol metodlar: mohiyati va qo‘llanilishi (metodik qo‘llanma). -Qo‘qon: 2014.
2. Голиш Л.В., Файзуллаева Д.М. Педагогик технологияларни лойихалаштириш ва режалаштириш: Ўқув услубий қўлланма/ Таълимда инновацион технология серияси. – Т.: ТДИУ, 2010. 149-б.
3. Ишмухаммедов Р., Абдуқадилов А., Пардаев А. Таълимда инновацион технологиялар. -Т.: «Истеъдод», 2008.
4. Palimbetov K., Pimiyazov I., Berdimuratova R. Ádebiyattı oqıtıw metodikası. 8-klaslar ushın qaraqalpaq ádebiyatı sabaqlıǵına qosımsha metodikalıq qollanba. -N.: «Bilim», 2009.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada o‘qituvchining ilg‘or texnologiyalardan foydalanishdagi tajribalari, ularni qo‘llashdagi bazi tushunmovchiliklar, ularni hal qilish bo‘yicha tavsiyalar va ko‘rsatmalar ilmiy jihatdan asoslab berildi.

РЕЗЮМЕ

В данной статье представлен опыт местных учителей в применении педагогических технологий, некоторые недопонимания в их использовании. А также даны научно обоснованные рекомендации правильного их использования и руководства к действию.

SUMMARY

This article presents the experience of local teachers in the usage of pedagogical technologies, and some misunderstandings in it. And also given scientifically based recommendations for their correct use and guidance for action.

МИЛЛИЙ ИДЕНТИКЛИК - ГЛОБАЛЛАШАЁТГАН ДУНЁДА МУАММО СИФАТИДА

А.Б.Уразимбетов – тадқиқотчи

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети

Таянч сўзлар: идентиклик, миллий идентиклик, глобаллашув, дискурс, шаклланиш, муаммо, шахс, миллат.

Ключевые слова: идентичность, национальная идентичность, глобализация, дискурс, формирование, проблема, человек, нация.

Key words: identity, national identity, globalization, discourse, formation, problem, person, nation.

Сўнгги ўн йилликларда дунёда рўй бераётган ижтимоий, сиёсий ва иктисодий туб ўзгаришлар турли мамлакатлар, халқлар ва маданиятларнинг ўзаро алоқадорлиги ва ўзаро боғлиқлигининг кенгайишига олиб келди. Ўзгаришлар ижтимоий ҳаётнинг деярли барча шакллари камраб олади ва у ижтимоий ва илмий билимларда ноаниқ, баъзан зиддиятли баҳо олмақда. Бунинг сабаби шундаки, глобаллашув жараёни ХХІ асрда ижтимоий жараёнларнинг йўналтирувчиси бўлишга мўлжалланган янги шакл ва институтларни шакллантиришни назарда тутди. Шу нуктаи назардан келиб чиқадиган кўпгина назарий ва методо-

логик муаммоларни қайта кўриб чиқишни талаб қилади [1].

Идентиклик муаммоси кўп қирралидир. Бу нафақат ҳар бир шахс ва ҳар бир маданият учун маъно шакллантиришда «Биз ким?» деган саволни ўз ичига олади, шу билан бирга унинг якуний асоси сифатида чуқур метафизик савол бор: «Инсон бу нима?». Глобаллашув жараёни инсоннинг ҳақиқий мавжудлигининг чуқур асослари масаласини долзарблаштиради, яъни глобаллашувда миллий-этник ва давлат идентиклигининг роли ўзгариши билан боғлиқ бўлган глобал идентификация масаласини кўтаради.